

Sosialitet uten solidaritet

Nicolay B. Johansen
TILLIT OG SVIK
I NARKOMILJØET
SIRUS-rapport 4/2002
Oslo 2002

Anmeldt av BENGT SVENSSON

heroinmissbruk. Dessutom har författaren gjort egna observationer när han arbetade på ett laveterskeltillbud för stoffmissbrukare i Oslo.

De centrala begreppen för undersökningen är tillit och dess motsats – svek. Tillit är utgångspunkten för varje typ av samarbetsrelation mellan två människor. Genom att man litar på en annan människa räknar man med att få någon typ av belöning för det. Samtidigt utsätter man sig för risken att bli sviken. Tilliten består följaktligen av två delar, sårbarhet och positiva förväntningar. Men den som väljer att aldrig visa sig sårbar och aldrig visar tillit får bereda sig på ett mycket ensamt liv.

Till grund för analysen använder författaren bland annat spelteori och i synnerhet Axelrods variant av spelet «fångens dilemma»: Två personer får uppgiften att handla samtidigt. De kan antingen välja «samarbete» eller «hoppa av». Om båda väljer att samarbeta belönas de med 3 poäng vardera. Om den ena samarbetar och den andra hoppar av, får samarbetaren 0 poäng och avhopparen 5. Om båda hoppar av får de 1 poäng var. Med hjälp av ett dataprogram har Axelrod kommit fram till den mest framgångsrika strategien som han kallar «Tit-For-Tat». Den går ut på att man samarbetar första gången och sedan hela tiden imiterar motparten i alla följande val. En förutsättning för att denna stra-

tegi ska vara mest framgångsrik är att deltagarna inte vet hur många omgångar man ska spela.

De intervjuade är från början eniga om att det inte finns någon tillit i narkomiljøet, men Johansen tror inte riktigt på detta. Det måste finnas åtminstone en viss tillit, eftersom människor ändå samarbetar. Johansen ger exempel på fem olika konkreta förhandlingssituationer som innebär att deltagarna gör sig sårbara genom att ta risker och där en smula tillit är nödvändig. När två individer genomför ett antal framgångsrika samarbetsprojekt i rad ökar tilliten mellan dem. Penningssummorna eller narkotikaparterna som man anförtror varandra ökar i värde. Därmed blir också den omedelbara vinsten allt större för den part som beslutar sig för att hoppa av samarbetet och blåsa sin kumpan, ett beteende som Johansen ger exempel på i en av intervjuerna. Att svika en annan människa som gjort sig sårbar är att *kapitalisera* sårbarheten med Johansens terminologi.

Då och då i boken beskrivs Birger som sällan råkar illa ut, trots att han utsätter sig för att bli lurad genom att ge sig in i affärsrelationer med okända. Är föreställningen om att alla lurar alla i narkomiljøet överdriven, frågar sig författaren. Frågan lämnas öppen. För att besvara den krävs en omfattande undersökning bland personer med olika typ av missbruk, med olika

Även om narkomiljøet präglas av en omfattande socialitet är det en värld där aktörerna ofta sviker varandra. Det är en socialitet utan

solidaritet, var

min slutsats när jag gjorde en fältundersökning bland narkomaner i Malmö under första halvan av nittiotalet (Svensson 1996). Men trots att stoffmissbrukerna inte kan lita på varandra ger de sig ständigt in på nya gemensamma projekt. Hur kan det komma sig? Och hur hanterar människor vardagligt samarbete i en värld där tillit verkligen är en bristvara?

Med utgångspunkt från dessa frågeställningar har socialantropologen Nicolay B. Johansen gjort en undersökning som bygger på intervjuer med åtta personer med erfarenhet av

lång hemvist i miljöet, med varierande grupptillhörighet etcetera. Men Johansen ger flera exempel på att individer hjälper varandra då och då. Om man har haft en bra dag med goda inkomster och träffar på någon som man känner som är riktigt abstinent, så kan man mycket väl sticka till kamraten pengar eller narkotika. När sedan hjälparen i ett senare skede är den som mår dåligt kan tjänsten återgäldas. Naturligtvis är benägenheten att hjälpa en medmänniska beroende på det sociala avståndet – mest hjälper man sin käresta, minst en främling. Men även i ett parförhållande gäller att om hjälpen inte blir ömsesidig, om den inte går «begge veier», så hotas förhållandet av upplösning.

På frågan om vad som är det värsta som man kan göra mot varandra i narkomiljöet ger intervjupersonerna samstämmiga svar – att stjåla från en kamrat, att tjalla (tysta) hos polisen och det allra simplaste – att överge någon som har fått överdos och som håller på att dö. Men i åtminstone de första två fallen finns undantag. Det kan vara förstaeligt om den som är riktigt sjuk i sin heroinabstinens är kamrattjuv eller tjallar hos polisen. I min bok «Pundare, jonkare och andra» gör jag en liknande iakttagelse. Det finns två regelsystem i den narkomana världen som ofta råkar i konflikt med varandra – grupp solidariteten och överlevnadsprincippet. För den som är tillräckligt abstinent och kämpar för att överleva är allting tillåtet – precis som i krig och kärlek. I dessa kollisioner mellan regelsystem finns en viktig grund till bristen på tillit i narkomiljöet.

Johansen konstaterar att också narkomiljöet präglas av normer och att normbrott – som att tjalla eller stjåla från en kamrat – urholkar normerna i miljöet överhuvudtaget. I narkomiljöet finns det ingen stat som upprätthåller ordningen – därför är våld betydelsefullt för att markera mot normö-

verträdare. Men det som främst tycks bidra till att normer upprätthålls är inte hotet om våld, utan att det ligger i medlemmarnas egenintresse att för det mesta följa normerna.

Längre fram i boken besvarar Johansens intervjupersoner frågor som: Hur vinner man tillit? Vilka kan man lita på? Kan man lita på dig själv? De intervjuades utsagor varvas med iakttagelser och analyser som visar författarens stora förtrogenhet med området.

Nicolay Johansen har tagit hjälp av teori på ett fruktbart sätt och genomför en elegant analys. Det empiriska underlaget – ca åtta timmars intervjuer och egna observationer från ett härberge – är dock bräckligt och slutsatserna skulle ha fått större tyngd om författaren genomgående hade fört in andra forskares resultat som pekade i samma riktning som hans egna. Rapporten hade gott kunnat kortas ner exempelvis genom att man hade skurit bland alla intervjuutdragen, och man kan som läsare bli en smula trött på alla referenserna till Tit-For-Tat, särskilt som spelteorin i undersökningen har ett begränsat förklaringsvärde. Men som helhet är rapporten välskriven och läsvärd. Den innebär samtidigt en utmaning för personal i behandlingsarbete – att ge tillit till människor som är vana vid att bli svikna och att lotsa in dem till en socialitet som också innefattar en solidaritet. 📖

Bengt Svensson

er dosent ved Malmö högskola
bengt@hs.mah.se

Referanser:

Svensson, Bengt (1996): *Pundare, jonkare och andra*. Stockholm.

Sosialt arbeid blant etniske minoriteter

Utenlandske studier viser at raske endringer i sosiale, kulturelle og økonomiske forhold kan influere sterkt på foreldre-barn forholdet og kan innebære

økt fare for overgrep mot barn. De viser også barnemishandling blant migrantgrupper der det samme ikke forekommer i deres hjemland.

Problemområdene i disse familiene er annerledes enn for etnisk nordiske familier. Seksuell mishandling, skillsmisse- og rusproblematikk forekommer sjelden som grunn til barnevernets tiltak. Men de problemene familiene har, blir ofte dårlig beskrevet, skriver den danske høyskolelektoren Marianna Skytte. De blir altfor ofte «en uspesifikk del av foreldrenes ubegripelige kultur og atferd».

Med bakgrunn som leder for etterutdanningskurs om barnevern blant etniske minoritetsfamilier ved sosialhøyskolen i København peker Skytte på alternative veier. Boka presenterer ny teori og metode som bygger på at familiene har et kollektivistisk livssyn og der makt og kompetansestrukturer og synet på frihet og ansvar følger av det. Hun fokuserer også majoritets-samfunnets diskriminering og hva dette innebærer for familiene og barnas oppvekst. Teoriene konkretiseres ved hjelp av journalmateriale hentet fra danske sosialkontor.

Marianna Skytte

Etniske minoritetsfamilier og sosialt arbeid
Gyldendal akademisk, 2001